

replik till andreas fries:

Ingen tjänar på att det går inflation i autismspektrumbegreppet

I stället för att efterfråga nya skattningsinstrument för diagnostik av vuxna med autismspektrum ska vi förslagsvis börja använda dem som redan finns. Andreas Fries framhåller att autismspektrum underdiagnostiseras, men vi ser också en överdiagnostik som är väl så allvarlig.

En artikel i Läkartidningen 43/2010 [1] tar Andreas Fries upp behovet av mer kunskap om autismspektrumtillstånd (dvs autism, Aspergers syndrom eller atypisk autism) inom vuxenpsykiatri. Möjligen kan man tycka att han slår in öppna dörrar, eftersom kunskapen formligen har exploderat under det senaste decenniet. Mycket är publicerat av svenska forskare, inte minst från Christopher Gillbergs forskningsgrupp, och ett helt temanummer om psykiatrisk samsjuklighet hos vuxna med autismspektrumtillstånd är tillgängligt och gratis i en online-tidskrift [2].

I Stockholm har ett omfattande vårdprogram för både barn och vuxna med ADHD, autismspektrum och utvecklingsstörning nyligen publicerats [3]. Sedan många år har Stockholms läns landstings webbplats Autismforum [4] varit en källa till pedagogiskt föredömlig och lättillgänglig information. Det finns en landsomfattande webbaserad diskussionssida för läkare intresserade av neuropsykiatri, och det har ordnats årliga möten vid

Norra Stockholms psykiatri sedan 2004.

En stor satsning har gjorts på Karolinska institutet där ett kompetenscentrum för utvecklingsrelaterade funktionsstörningar (KIND) med hög vetenskaplig ambition och likaledes högkvalitativa föredrag just startat [5]. Föreläsningar och kurser om autismspektrum ges över hela landet, och mycket information tillhandahålls genom intresseorganisationerna Autism och Aspergerförbundet [6] och Riksförbundet Attention [7].

Fries efterfrågar nya skattningsinstrument för diagnostik av vuxna med autismspektrum, men förslagsvis ska vi börja använda några av dem som redan är i omlopp. Flera skattningsinstrument för att identifiera autismspektrum hos vuxna finns redan på svenska. Självskattningskalan Autism quotient (AQ) [8] är mest spridd, även om dess psykometriska egenskaper dessvärre inte är optimala, t ex tenderar personer med social fobi eller tvångssyndrom att få höga poäng trots avsaknad av autistiska drag.

Däremot har en annan självskattningskala, Ritvo autism and Asperger diagnostic scale revised (RAADS-R), visat sig fungera bra, även i svensk översättning [9]. Ska-

Foto: Lina Alriksson/DN/Scanpix

Vad innebär det på sikt att man tänjer ut en diagnos, och är en diagnos alltid en rättighet?

lan innefattar 80 frågor som var och en genererar 0–3 poäng, dvs max 240 poäng. En poängsumma överstigande 72 poäng stöder en autismspektrumdiagnos. Skalan är noggrant beskriven i en psykologuppsats [10] och kan hämtas från Stockholms läns sjukvårdsområdes webbplats [11]. En screeningversion av RAADS-R är för närvarande under utprövning. Ytterligare diagnostiska instrument, t ex ADOS [12], DISCO [13] och ADI [14], finns att tillgå, men dessa verktyg kräver en särskild utbildning för att användas.

För att underlätta för kliniker att ställa diagnos har det nya vårdprogrammet försetts med en observationsskala, ADHD & Autismspektrumtillstånd – Observationshjälpmedel (A&O) [15]. Denna skala tydliggör att en rad symtom vid ADHD och autismspektrumtillstånd är varandras motsatser. Medan det ospecifika symtomet »uppmärksamhetsstörning« förekommer både vid ADHD och vid autismspektrumtillstånd (samt vid en rad andra psykiatriska diagnoser) är impulsivitet – och allt som

följer på detta – något som särskiljer ADHD från autismspektrumtillstånd.

Fries framhåller att autismspektrum underdiagnostiseras, men vi ser också en överdiagnostik som är väl så allvarlig. En del psykiatrer förefaller ha låtit andra yrkesgrupper ta över diagnostiken, möjligen som resultat av tidsbrist. I en studie av 50 vuxna med relativt nydiagnostiserade autismspektrumtillstånd uppfyllde 14 procent av deltagarna inte kriterierna [opubl data].

En god social förmåga är oförenlig med en autismspektrumdiagnos, vilket kanske förbises när allt annat verkar »stämma«. Inte heller räcker det att personen själv »känner igen sig« i kriterierna eller lyckas »dölja« symtomen för omvärlden, eftersom diagnosen, så som den definierats, är baserad på iakttagbara symtom.

Men en korrekt diagnos kan också behöva omprövas eftersom många unga kommer att utvecklas och uppfattas som mer »normala« med åren, och därmed kliva ur sin diagnos; författaren Gunilla

SUSANNE BEJEROT
docent, överläkare,
Norra Stockholms
psykiatri
susanne.bejerot@ki.se

Gerland är ett känt exempel på detta.

Sammanfattningsvis finns informationsmaterial av hög kvalitet och kliniskt användbara skattningsinstrument tillgängliga för alla intresserade. Det bör också poängteras att man kan ha en allvarlig funktionsnedsättning och uppfattas som »lite egen« utan att för den skull uppfylla diagnostiska kriterier för autismspektrumtillstånd. Ingen kommer att tjäna på att det går inflation i autismspektrumbegreppet.

■ **Potentiella bindningar eller jävsförhållanden:** Susanne Bejerot är medförfattare till det vårdprogram för barn och vuxna med ADHD, autismspektrum och utvecklingsstörning [3] som omnämns i texten.

REFERENSER

- Bejerot S, Wetterberg L. Autism spectrum disorders and psychiatric co-morbidity in adolescents and adults. *Clinical Neuropsychiatry*. 2008;(5):3-9. [citerat 29 oktober 2010]. <http://www.clinicalneuropsychiatry.org/>
- ADHD, lindrig utvecklingsstörning och autismspektrumtillstånd hos barn, ungdomar och vuxna. Regionalt vårdprogram 2010. Stockholms läns landsting [citerat 29 oktober 2010]. <http://www.vardsamordning.sll.se/sv/Publikationer/ADHD-lindrig-utvecklingsstorning-och-autismspektrumtillstand-hos-barn-ungdomar-och-vuxna/>
- Andersen L. Validering av RAADS: ett självskattningsinstrument för vuxna med misstänkt autismspektrumtillstånd [citerat 29 oktober 2010]. <http://www.uppsats.se/upsats/c35e30691b/>
- RAADS-R i svensk översättning [citerat 29 oktober 2010]. <http://www.sll.se/upload/CePF/Neuropsykproj/RAADS%202007%20svenska,%20klinisk,%20kryss.pdf>
- Bejerot S, Nylander L. ADHD & Autismspektrumtillstånd – Observationshjälpmedel (A&O). I: ADHD, lindrig utvecklingsstörning och autismspektrumtillstånd hos barn, ungdomar och vuxna. Regionalt vårdprogram 2010. Stockholms läns landsting. 2010, bilaga 4:160-2. [citerat 29 oktober 2010]. <http://www.vardsamordning.sll.se/sv/Publikationer/ADHD-lindrig-utvecklingsstorning-och-autismspektrumtillstand-hos-barn-ungdomar-och-vuxna/>

Läs mer Fullständig referenslista <http://tarkiv.lakartidningen.se>

slutreplik:

Såväl över- som underdiagnostik tyder på kunskapsbrist

■ I en debattartikel i LT 43/2010 (sidorna 2660-1) beskriver jag den frustration som föreningen Organiserade Aspergare och jag själv känner inför sviktande kunskaper om autismspektrumtillstånd (AST) inom vuxenpsykiatri, trots pågående neuropsykiatriboom [1, 2]. Förslag till åtgärder ges, bl a ökad utbildning och utveckling av nya screeninginstrument.

Susanne Bejerot (SB) tycker att jag slår in öppna dörrar men motiveras ändå att – stödd på femton referenser – bemöta mina självklarheter. Nedan kommenteras de av SB:s åsikter som tycks mig relevanta i sammanhanget.

SB inleder med en förtjänstfull resumé av det gångna decenniets kunskapsstillväxt inom området. Möjligen kan man tycka att hon alltför snävt fokuserar på sin närmiljö, Norra Stockholms psykiatri. Hur är situationen i övriga Sverige? Hon konstaterar att »informationsmaterial av hög kvalitet« redan finns – saken är biff, tycks det.

Ändå ser hon ett minst lika stort problem i överdiagnostik som den underdiagnostik jag pekat på. En egen opublicerad studie refereras, där 14 procent av patienterna relativt nyligen felaktigt fått AST-diagnos. Vilka slutsatser om det rådande kunskapsläget drar SB av detta? »En del psykiatrer förefaller ha låtit andra yrkesgrupper ta över diagnostiken«, skriver SB. Om det är så: Vilka slutsatser om den diagnostiska säkerheten drar SB av detta?

SB skriver att jag efterfrågar nya skattningsinstrument och redogör därefter för fem olika skalor, varav tre är diagnostiska. Det som efterlystes var bättre *screening-*

VMjett: Ailiri Illiste

instrument för AST hos vuxna. Endast AQ (Autism Quotient) förekommer i allmänt bruk, och vi är överens om att den har brister.

Återstår RAADS-R (Ritvo autism and Asperger diagnostic scale revised), ett självskattningsformulär som SB själv har översatt, forskar på och vill se användas framför alternativa screeninginstrument. RAADS-R finns i omlopp men är knappast etablerat i Sverige eller utomlands. Det saknas i dagsläget publicerade studier om RAADS-R. Vi väntar med intresse på att resultaten från en internationell valideringsstudie [3] ska bli tillgängliga.

I en psykologuppsats [4] om den svenska delen av valideringsstudien diskuteras problematiska formulärfrågor och patientkritik av dessa. Fyra vuxna personer med Aspergers syndrom intervjuades om RAADS-R-formuläret. Kritik framfördes mot bl a

- avsaknad av nyanserade/ graderade svarsalternativ
- frågor som består av flera frågor
- frågor som kräver god självkännedom
- frågor med »förvirrande eller distraherande« ordval
- »värderande«, oprecisa, »kategoriska« och »extremt formulerade« frågor
- »stigmatiserande eller kränkande« frågor.

Många studiedeltagare med AST-diagnos hade strukit

över ord, eller delar av ord, och skrivit förtydligande kommentarer i marginalen, vilket tolkades som att frågor varit svårbesvarade.

Det finns alltså problem med skalan i dess nuvarande utformning, och underlag saknas för att rekommendera den för brett kliniskt bruk. Framtiden får utvisa hur användbar RAADS-R är. Det ska tilläggas att instrumentet även har styrkor och kan bli bättre med omformulerade frågor. SB ska naturligtvis ha en eloge för att hon översatt det.

Sammanfattningsvis verkar SB inte klar över om hon är tillfreds eller inte med vuxenpsykiatriens AST-kunskaper. Jag vidhåller bristerna, liksom behovet av ytterligare screeninginstrument och riktad utbildning. AQ är med sina brister det i dag enda validerade screeninginstrumentet i allmänt bruk för AST hos vuxna. Det räcker inte.

Andreas Fries
specialistläkare i psykiatri,
Stockholm
neuropsykiatri@comhem.se

REFERENSER

- Organiserade Aspergare. För mycket okunskap om Aspergers syndrom inom sjukvården! Pressmeddelande 2009-03-04. <http://www.aspergare.org/press090304.html>
- Fries A. Vuxenpsykiatri felbedömer autismspektrumtillstånd. *Läkartidningen*. 2010;107:2660-1.
- Ritvo AR, Ritvo ER, Guthrie D, Ritvo MJ, Hufnagel D, McMahon W, et al. The Ritvo Autism and Asperger diagnostic scale-Revised (RAADS-R): A scale to assist the diagnosis of autism spectrum disorder in adults: An international validation study. *J Autism Dev Disord*. Under publ.
- Andersen L. Validering av RAADS: ett självskattningsinstrument för vuxna med misstänkt autismspektrumtillstånd. <http://www.uppsats.se/upsats/c35e30691b/>